

ELS DRETS HUMANS COM A BASE D'UN NOU ORDRE MUNDIAL

JORDI COROMINAS

Sant Julià de Lòria, Andorra

La carta de les Nacions Unides proclama que els Drets Humans són universals, que corresponen a tota persona humana pel fet de ser persona i que són vàlids a qualsevol lloc del món i sota qualsevol circumstància. Per què continuen essent merament formals aquests drets? És possible que arribin a ser la base jurídica i política dels diferents pobles de la terra?

L'estat-nació continua essent l'actor predominant per a l'aplicació pràctica dels drets humans, i en conseqüència, el sistema d'estats mundial, el principal responsable de la virtualitat dels drets humans. Però l'estat, tal com el coneixem ara, no ha existit sempre, ni res impedeix que canviem el sistema d'estats que impera al món des del segle XVII. Per descomptat, podem anar vers sistemes pitjors, o fins i tot cap a situacions apocalíptiques, com una tercera guerra mundial, però també cap a situacions millors. Com exclama el cardenal Altamirano a la pel·lícula *La Missió* davant la pretensió justificadora de la matança d'indígenes que li ofereixen els governants: "El món no és així; nosaltres l'hem fet així". No pas tot és necessitat. Una lleugera ullada a la història ens mostra com ens anem apropiant de possibilitats inèdites.

El segle IV dC apareix a occident, amb l'Emperador Constantí, l'anomenat Cesaropapisme: l'emperador era alhora el cap espiritual de la religió, el Pontifex Maximus i el governant polític. El cristianisme era la força que necessitava Constantí per reconstruir un imperi que s'ensorrava. Va passar a considerar l'església com a part de l'organigrama imperial, intervenint decisivament en la seva direcció, administració i en l'elaboració dels seus dogmes. El segle VIII s'ensorra definitivament l'imperi romà donant peu al feudalisme: territoris petits d'estructures polítiques i socials autosuficients i autònomes comandats per un senyor feudal que proveïa els serfs de protecció i terrenys a canvi de la seva completa submissió. La Teocràcia es comença a construir el segle XI: el Papa, a diferència del temps del Cesaropapisme, està per damunt dels reis i li és lícit depositar-los. El poder civil ha d'estar

al servei del poder espiritual que encarna l'Església.

A finals del s. XVI sorgeix la teoria de l'origen diví del poder del rei. Tota desobediència al poder polític era també un afront a l'ordre diví. El monarca no reconeixia cap poder per sobre seu i podia exercir el seu poder sobirà dins del seu territori sense cap límit, sotmetent així el Papat i els senyors feudals. Són les Monarquies Absolutes que donen naixement al sistema de nacions-estat actual. Amb la firma del Tractat de pau de Westfàlia el 1648 i els processos de colonització es consagra arreu del planeta la fórmula política d'estats-nació. Els estats es reconeixen mútuament la seva sobirania i igualtat, estableixen el principi de "no intervenció" en els afers interns d'un altre estat i el principi que la integritat territorial és el fonament de la seva existència davant la concepció feudal que territoris i pobles constituïen un patrimoni hereditari.

Al llarg del segle XVII i XVIII una sèrie de filòsofs (Hobbes, Locke, Rousseau...) van tractar d'explicar d'una manera racional l'origen i els fonaments de la societat política. Van formular la teoria del Contracte Social, la idea que la legitimitat de la imposició de la llei venia donada no pas per Déu, com sostenia la teoria de l'origen diví del poder sobirà, sinó pels mateixos ciutadans, com a fruit d'una decisió de persones racionals, lliures i iguals.

A partir de la Revolució Francesa (1789), els estats comencen a transitar de la monarquia absoluta als actuals estats constitucionals amb divisió de poders (legislatiu, executiu i judicial), però la teoria contractualista no arriba a ser prou popular per mantenir la cohesió estatal. L'ideari de nació, en canvi, substitueix perfectament l'anterior fonament teològic exercint funcions semblants de legitimitat i unificació del territori. L'estat no es constitueix sobre una nació o poble preexistent, sinó que en constituir-se l'estat sotmet grups humans de diversa cultura, llengua i raça, sota el mateix poder. N'hi ha prou de pensar en els grups culturals dividits i sotmesos a estats diferents: aimares, maputxes, guaranís, miskitos...

En el nostre segle XXI el desenvolupament de les relacions econòmiques, polítiques, socials i culturals s'eleva per damunt de les fronteres entre els estats i ignora les divisions administratives i polítiques que s'han establert entre els pobles. Les noves tecnologies de la informació, les xarxes econòmiques i els fluxos de persones, fan que les accions i decisions de cadascú afectin la vida i el destí de poblacions llunyanes en qualsevol lloc de la geografia del planeta. Tots som agents actius i passius del gran riu de les interaccions de la societat mundial.

La insuficiència de l'estat és especialment notòria davant l'existència d'un mercat mundial no regulat que permeti desigualtats materials enormes en i entre els països, a més de generar un elevat cost mediam-biental. Decisions que ens afecten a tots es prenen sense cap control democràtic (Banc Mundial, Consell de Seguretat de l'ONU, directors de grans companyies multinacionals...). Alguns estat-nació intenten frenar el desastre ecològic, però el medi ambient no reconeix fronteres. D'altra banda, milers d'éssers humans se senten desemparats per l'estat protector d'antany, i giren el seu rostre vers la intolerància ètnica, el nacionalisme agressiu i el fonamentalisme religiós, cercant seguretats i protecció.

Pel que fa als Drets Humans la seva universalitat i defensa efectiva es veu minvada perquè en la lògica de l'estat-nació, cada estat queda facultat per aplicar les seves lleis dins de les seves pròpies fronteres, havent de respectar el dret recíproc d'altres estats a fer el mateix. Les diferències entre els estats són en darrera instància resoltes per la força i d'una manera anàrquica, sense regulació; prenen decisions, segons les seves preferències, per mantenir el poder propi o ampliar-lo.

En definitiva, el sistema de relacions econòmiques, socials i culturals actual ja no pot trobar solució en el marc estatal i exigeix la transformació de poders ocults en poders legítims i eficaços. El gran repte d'aquest segle XXI és configurar un ordre mundial nou en el qual els drets humans i la protecció ecològica del planeta constitueixin realment la base del dret i de la política. Certs afers s'han de tractar en un àmbit local, altres en un àmbit nacional, regional o global. La democràcia ha d'adaptar-se a diferents àmbits de decisió política segons un criteri

d'eficiència: els afers que puguin tractar-se eficaçment en un àmbit inferior es resoldran en aquell àmbit sense necessitat d'elevat-se a l'àmbit contigu (principi de subsidiarietat).

Autors com David Held, Ulrick Beck i Jürgen Habermas proposen una "Democràcia Cosmopolita" (cf. google): una governança mundial i una democràcia des d'allò local a allò global sense aspirar a crear un estat, un govern mundial o una federació d'estats. Podrà objectar-se que aital proposta no sembla comptar amb molts adeptes entre la població, que la solidaritat més enllà de les fronteres vigents és un ideal de poc arrelament en la realitat, i més quan es tracta de persones amb religions, tradicions i cultures molt diferents. Això no obstant, també és cert que creix una Societat Civil Mundial, que s'estenen les xarxes de comunicació a través de tot el planeta, que augmenten els llaços afectius entre les persones de diferents estats, i que s'amplien els horitzons del món de les persones (per exemple, es pot ser d'origen maurità, budista i soci del Barça, parlar wolof i francès, ballar salsa i ser aficionat a les novel·les de Gabriel García Márquez...). Tot això possibilita que s'estengui una xarxa de solidaritat global.

També podrà objectar-se que s'estenen fenòmens aparentment oposats a l'ideal cosmopolita: la reivindicació de formar un estat sobirà per part de diferents cultures que no se senten prou reconegudes: bascos i catalans a Espanya, aimares a Bolívia, Xile i Perú, kurds a Turquia, i un llarg etc. No obstant, la democràcia cosmopolita no intenta suprimir les identitats locals, ni sacrificar llengües o cultures, sinó articular-los dins de xarxes i centres de poder democràtics mundials.

Les dificultats poden ser moltes, però s'ha de posar també en el plat de la balança que tant la no acció com l'estructura vigent d'estats-nació actuals ens menen al col·lapse, al desastre ecològic, a enormes diferències econòmiques i en darrer terme a la guerra. De moment, la base de la democràcia cosmopolita, uns drets universals, és una aspiració o exigència moral. De nosaltres depèn convertir aquesta aspiració en dret positiu mundial per tal que prevalgui la nostra condició comuna d'éssers humans per damunt de tota discriminació ètnica, nacional, lingüística, territorial o cultural.